

Крос-національні дослідження в соціології

Робоча програма навчальної дисципліни (Силабус)

Реквізити навчальної дисципліни

Рівень вищої освіти	<i>Другий (магістерський)</i>
Галузь знань	<i>05 Соціальні та поведінкові науки</i>
Спеціальність	<i>054 Соціологія</i>
Освітня програма	<i>Врегулювання конфліктів і медіація/Аналітика соціальних даних</i>
Статус дисципліни	<i>Вибіркова</i>
Форма навчання	<i>очна(денна)/заочна/дистанційна/змішана</i>
Рік підготовки, семестр	<i>5 курс, весняний семестр</i>
Обсяг дисципліни	<i>5 кред. ЄКТС/150 годин</i>
Семестровий контроль/ контрольні заходи	<i>залік</i>
Розклад занять	<i>Лекції: Практичні заняття:</i>
Мова викладання	<i>Українська/Англійська</i>
Інформація про керівника курсу / викладачів	<i>Лектор: к.с.н., доцент Коржов Геннадій Олександрович, korzhovga@gmail.com</i>
Розміщення курсу	

Програма навчальної дисципліни

1. Опис навчальної дисципліни, її мета, предмет вивчення та результати навчання

Останнім часом в суспільних науках спостерігається тренд до все більш широкого застосування порівняльних крос-національних досліджень. В умовах глобалізації та посилення взаємозалежності між країнами та народами, потреба в розумінні того, в чому вони схожі, а в чому – відмінні, стає не просто виявом природної для людини розумної допитливості, але й життєво необхідним знанням. В рамках запропонованої дисципліни студенти матимуть можливість зрозуміти, яким чином планується та проводиться крос-національне дослідження, які результати дозволяє отримати, як допомагає виявити схоже та відмінне, в чом його можливості та обмеження. Розгляд конкретних крос-національних досліджень на багатоманітні теми продемонструє, наскільки цікавим та плідним є цей напрям наукових пошуків. Студенти дізнаються, що об'єднує українців з іншими країнами та культурами, які цінності та життєві настанови ми поділяємо з представниками європейських країн.

В результаті опанування дисципліни студенти навчатимуться знанням теоретико-методологічних засад організації та проведення крос-національних досліджень; познайомляться з основними результатами найбільш значущих міжнародних порівняльних досліджень за участю

України; опанують практичні вміння та навички роботи з використання порівняльних показників, індикаторів, індексів і рейтингів, а також з вибудовування міжкультурної комунікації.

Засвоївши дану дисципліну, студенти розширять свій науковий світогляд, отримають навички з побудови гармонійних взаємин з представниками інших народів, культур і національностей. Праця та навчання в інтернаціональних колективах вимагає більшою толерантності, розуміння образу життя, культури, традицій та цінностей Іншого. Водночас, знайомство з науково обґрунтованими даними та аналітичними моделями сприятиме розвінчання штучно створюваних чи роздмухуваних відмінностей, наслідком яких часто стають ксенофобія, конфлікти, чи навіть війни та геноцид. Таким чином, отримання глибоких знань в сфері крос-національних порівнянь сприятиме кращому розумінні сутності та динаміки міжнаціональних і міжкультурних конфліктів, шляхів їх раннього попередження та врегулювання.

Відповідно до вимог ОПП **метою дисципліни** є формування у студентів таких здатностей:

- Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу (ЗК 1)
- Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях (ЗК 2)
- Здатність рефлексувати (оцінювати й переробляти) освоєні наукові методи і способи діяльності (ЗК 7)
- Здатність аналізувати, верифікувати, оцінювати повноту інформації в ході професійної діяльності, при необхідності доповнювати й синтезувати відсутню інформацію й працювати в умовах невизначеності (ЗК 8)
- Здатність застосовувати релевантні соціологічні теорії, концептуалізувати й операціоналізувати поняття для ідентифікації та оцінки сучасних соціальних проблем та / або конфліктів (ФК 1)
- Здатність обґрунтовувати доцільність використання релевантних методів збору й аналізу соціальної інформації (ФК 2)
- Здатність використовувати інформаційні технології для організації та забезпечення власної професійної діяльності, релевантні методи обробки даних соціологічного дослідження, зокрема комп'ютерні технології для опрацювання даних (ФК 4)
- Здатність аналізувати та змістовно інтерпретувати соціальну інформацію (ФК 5)
- Здатність підготувати аналітичні тексти та доповіді (ФК 7)
- Здатність застосовувати інструменти з оцінки конфліктогенного ризику та раннього попередження конфліктів у різних сферах життя та на різних рівнях взаємодії соціальних суб'єктів (ФК10)

Завданням дисципліни є формування наступних результатів навчання:

- Використовувати релевантні соціологічні поняття, концепції та результати емпіричних досліджень для опису й пояснення соціальних явищ і процесів (РН1)

- Використовувати методи обробки даних соціологічного дослідження, зокрема комп'ютерних технологій для опрацювання даних (PH2)
- Застосовувати соціологічних теорій конфліктів, миротворчості та медіації, особливостей їх трансформації та використання у практичній діяльності (PH3)
- Застосовувати принципи планування, підготовки та презентації наукових досліджень (PH4)
- Використовувати інформаційні технології для організації та забезпечення власної професійної діяльності в галузі соціології та врегулювання конфліктів (PH5)
- Оцінювати динаміку актуальних соціальних конфліктів локального, регіонального, національного та міжнародного рівня (PH7)
- Обґрунтовувати доцільність застосування тих чи інших методів збору й аналізу соціальної інформації (PH13)
- Готувати аналітичні тексти та доповіді (PH19)

Завдяки засвоєнню змісту дисципліни студенти матимуть можливість творчо застосовувати різноманітні методи обробки та аналізу кількісної та якісної соціологічної інформації, яка стосується різних держав, суспільств і культур; формулювати, обґрунтовувати та емпіричним шляхом верифікувати дослідницькі гіпотези описового та пояснювального типу; створювати та модифікувати бази (масиви) даних, здійснювати різноманітні перетворення змінних з метою поглиблення аналізу; а також відкривати латентні, приховані соціальні зв'язки, встановлювати причини, механізми та закономірності протікання соціальних конфліктів за допомогою кількісного аналізу даних соціологічних досліджень; вміти правильно застосовувати різноманітні кількісні індикатори для аналізу конфліктогенного потенціалу тої чи іншої сфери суспільного життя і на основі цього здійснювати раннє та ефективне попередження соціальних конфліктів і їх врегулювання. Отримані навички сприятимуть професійному зростанню майбутніх фіхівців у сфері врегулювання конфліктів і медіації.

2. Пререквізити та постреквізити дисципліни (місце в структурно-логічній схемі навчання за відповідною освітньою програмою)

Для успішного засвоєння даної дисципліни студенти мають пройти навчання з наступних навчальних дисциплін: «Методологія та методи соціологічного дослідження конфліктів-1», «Соціологія конфліктів і війн у контексті трансформацій та модернізацій». Крім того, бажано також мати базові навички роботи зі спеціалізованим програмним забезпеченням з обробки та аналізу кількісної соціальної інформації (напр., Excel) та середній рівень володіння англійською мовою не нижче B1.

Отримані під час навчання з даної дисципліни знання, вміння та навички можуть з успіхом застосовуватись при опануванні інших спеціальних і галузевих соціологічних дисциплін, а також при написанні магістерської дисертації.

3. Зміст навчальної дисципліни

Денна форма навчання

Назви розділів і тем	Кількість годин			
	Усього	у тому числі		
		лекції	семінарські	СРС
1	2	3	4	5
Розділ 1. Крос-національні дослідження в структурі соціологічного знання				
Тема 1.1. Історія становлення та розвитку крос-національних досліджень	17	2	4	11
Тема 1.2. Типологія крос-національних досліджень.	16	2	4	10
Тема 1.3. Крос-національні кейс-стаді.	17	2	4	11
Разом за розділом 1	50	6	12	32
Розділ 2. Методологічні особливості крос-національних досліджень				
Тема 2.1. Програмування, вимірювання, та операціоналізація в кількісному крос-національному дослідженні	17	2	4	11
Тема 2.2. Крос-національна історико-соціологічна методологія.	17	2	4	11
Разом за розділом 2	34	4	8	22
Розділ 3. Крос-національні дослідження як інструмент перевірки соціологічних теорій				
Тема 3.1. Макросоціологічні крос-національні дослідження	17	2	4	11
Тема 3.2. Крос-національні дослідження в області політичної соціології	16	2	4	10
Тема 3.3. Парадигми розвитку та крос-національні дослідження	17	2	4	11
Тема 3.4. Суспільні трансформації в крос-національному контексті.	16	2	4	10
Разом за розділом 3	66	8	16	42
Усього годин	150	18	36	96

Заочна форма навчання

Назви розділів і тем	Кількість годин			
	Усього	у тому числі		
		лекції	семінарські	СРС
1	2	3	4	5
Розділ 1. Крос-національні дослідження в структурі соціологічного знання				
Тема 1.1. Історія становлення та розвитку крос-національних досліджень	11	2	0	15
Тема 1.2. Типологія крос-національних досліджень.	11	0	2	15
Тема 1.3. Крос-національні кейс-стаді.	9	0	0	15
Разом за розділом 1	49	2	2	45
Розділ 2. Методологічні особливості крос-національних досліджень				
Тема 2.1. Програмування, вимірювання, та операціоналізація в кількісному крос-національному дослідженні	19	2	2	15
Тема 2.2. Крос-національна історико-соціологічна методологія.	9	0	0	15
Разом за розділом 2	34	2	2	30
Розділ 3. Крос-національні дослідження як інструмент перевірки соціологічних теорій				
Тема 3.1. Макросоціологічні крос-національні дослідження	11	2	2	15
Тема 3.2. Крос-національні дослідження в області політичної соціології	10	0	0	15
Тема 3.3. Парадигми розвитку та крос-національні дослідження	10	0	0	15
Тема 3.4. Суспільні трансформації в крос-національному контексті.	11	0	2	16
Разом за розділом 3	67	2	4	61
Усього годин	150	6	8	136

4. Навчальні матеріали та ресурси

4.1. Базова література:

1. Берри Д.В., Пуртинга А.Х, Сигалл М.Х., Дасен П.Р. Кросс-культурная психология. Исследования и применение / Пер. с англ. – Харьков: Изд-во Гуманитарный центр, 2007.
2. Кон М. Соціальні структури і особистість: дослідження Мелвіна Л. Кона і його співпрацівників. – 2-ге вид. – К.: КМІС, 2013.
3. Украинское общество в европейском пространстве. Под ред. Е. Головахи, С. Макеева. – К.: Институт социологии НАНУ; Харьковский национальный университет им. В.Н.Карамзина, 2007.
4. Эйзенштадт Ш. Революция и преобразование обществ. Сравнительное изучение цивилизаций. – М.: Аспект-Пресс, 1999.

4.2. Допоміжна література

1. Головаха Є., Горбачик А. Тенденції соціальних змін в Україні та Європі: за результатами «Європейського соціального дослідження» 2005 – 2007 – 2009. – К.: Інститут соціології НАН України, 2010. – 118 с.
2. Головаха Є., Горбачик А., Паніна Н. Україна та Європа: результати міжнародного порівняльного соціологічного дослідження. – К.: Інститут соціології НАН України, 2006.
3. Гринфельд Л. Национализм. Пять путей к современности. – М.: ПЕР СЭ, 2008.
4. Доган М., Пеласси Д. Сравнительная политическая социология. – М.: Соц.-полит. журнал, 1994.
5. Инглхарт Р., Вельцель К. Модернизация, культурные изменения и демократия: Последовательность человеческого развития. – М.: Новое издательство, 2011.
6. Кон М. Міжнаціональні порівняльні дослідження як аналітична стратегія. Американська соціологічна асоціація. Президентське звернення 1987 року // Соціальні структури і особистість: дослідження Мелвіна Л. Кона і його співпрацівників. – 2-ге вид. – К.: КМІС, 2013. – С. 324 – 353.
7. Мацумото Д. Психология и культура / Д. Мацумото. – СПб.: Питер, 2002.
8. Норгаард О. Економічні інституції та демократична реформа. Порівняльний аналіз посткомуністичних країн. – К.: Ніка-Центр, 2007.
9. Россияне и поляки на рубеже столетий. Опыт сравнительного исследования социальных идентификаций (1998 – 2002 гг.) / Сост. Е.Н.Данилова, В.А.Ядов. – СПб.: Изд-во РХГА, 2006.
10. Современная сравнительная политология: Хрестоматия / Моск. обществ. науч. фонд; Науч. ред. Г.В. Голосов, Л.А. Галкина. - М.: МОНФ, 1997.
11. Сравнительная социология. Избранные переводы. – М.: Academia, 1995.

4.3. Навчальні онлайн ресурси

1. <http://www.socio-journal.kpi.kiev.ua> – Вісник КПІ ім. Ігоря Сікорського. Соціологія. Політологія. Право.
2. <http://i-soc.com.ua/journal/content.php> – Соціологія: теорія, методи, маркетинг.
3. <http://www.nbuv.gov.ua> – Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського.
4. <https://prometheus.org.ua> – Онлайн-курси України та світу.
5. <https://coursera.org> – Онлайн-курси.
6. <http://www.gesis.org> – Архів даних міжнародних порівняльних соціологічних досліджень.

Всі зазначені вище джерела є доступними в Інтернеті або на сторінці дисципліни в Google Classroom, а також в методичному кабінеті кафедри соціології (ауд. 503, корп.7). Обов'язкові до прочитання фрагменти будуть вказані під час проходження відповідних тем.

5. Методика опанування навчальної дисципліни (освітнього компонента)

Лекційні заняття

Денна форма навчання

№ з/п	Назва теми лекції та перелік основних питань
Розділ 1. Крос-національні дослідження в структурі соціологічного знання	
Тема 1.1. Історія становлення та розвитку крос-національних досліджень	
1	Ранній етап становлення теорії та практики крос-національних досліджень. Моделі соціетальної еволюції О. Конта та Г. Спенсера. Крос-національна методологія в працях М. Вебера („ідеальні типи”), К. Маркса та Е. Дюркгейма. Порівняльні дослідження Г. Лебона, Г. Тарда, Ф. Тьоніса, Г. Зимеля. Роботи П. Сорокіна в царині міжнаціональних і міжкультурних порівнянь. Завдання на СРС: Крос-культурне дослідження демократії у Франції та США А. де Токвіля.
Тема 1.2. Типологія крос-національних досліджень.	
2	Соціологічне порівняння в широкому та вузькому значеннях. Порівняльний метод як особлива стратегія соціологічного дослідження. Межі та цілі компаративних досліджень. Логіка порівняльного методу. Дві стратегії крос-національного дослідження: кількісна та якісна, їх співвідношення. Два типи крос-національних досліджень: орієнтовані на аналіз 1) випадків або 2) змінних. Завдання на СРС: Розвиваюче дослідження (development research), його можливості та обмеження.
Тема 1.3. Крос-національні кейс-стаді.	
3	Вибір на основі залежної змінної. Розрізнення між необхідними та достатніми умовами. Вибір на основі незалежної змінної. Розмір вибірки в порівняльних кейс-стаді. Дедуктивна логіка дослідження. Завдання на СРС: Методологія негативного випадку як дослідницька стратегія та межі її застосування. Методологія девіантного випадку.
Розділ 2. Методологічні особливості крос-національних досліджень	
Тема 2.1. Програмування, вимірювання, та операціоналізація в кількісному крос-національному дослідженні	
4	Категорії аналізу. Класична категоризація. Некласична категоризація. Радіальні та родові категорії. Каузальне моделювання. Формування концептів і категорій та їх еквівалентність. Проблема еквівалентності в інтерпретації значень, дефініцій і концептів. Формальна та функціональна еквівалентність концептів (Марш). Чотири широких методологічних підходи до проведення крос-національного компаративного дослідження (Ойен Е.) Методологічні проблеми та шляхи їх вирішення. Завдання на СРС: Логіка дослідницької програми М.Кона. Крос-національні порівняння та узагальнення.
Тема 2.2. Крос-національна історико-соціологічна методологія.	
5	Логіка порівняння. Різниця між універсальною та історично-обумовленою теорією. Обмеження теоретичних узагальнень.

	Завдання на СРС: Порівняльні дослідження Чарльза Тіллі, Теди Скокпол та Шмоеля Ейзенштадта.
	Розділ 3. Крос-національні дослідження як інструмент перевірки соціологічних теорій
	Тема 3.1. Макросоціологічні крос-національні дослідження
6	Порівняння націй на глобальному, агрегованому та індивідуальному рівнях. Планування дослідження. Стохастичні та детерміністичні концепції каузальності. Крос-секційна та лонгітюдна стратегія (дизайн) дослідження. Метод контролю. Альтернативне пояснення. Завдання на СРС: Проблеми репрезентативності, валідності та надійності вимірювання та даних в процесі крос-національних досліджень.
	Тема 3.2. Крос-національні дослідження в області політичної соціології
7	Міжнаціональна типологія політичної культури: дослідження п'яти націй Алмонда та Верби. Процеси демократизації в порівняльному розрізі (праці Адама Пшеворського, Аренда Лійпхарта, Семуеля Гантингтона та ін.). Завдання на СРС: Порівняльний аналіз моделей Гантингтона та Фукуями.
	Тема 3.3. Парадигми розвитку та крос-національні дослідження
8	Теоретичні підходи до проблеми розвитку: теорії модернізації, залежності та мир-системи. Емпіричні верифікації теорій в порівняльному ракурсі на рівні країн та регіонів. Дослідження Мелвіна Кона, Імануїла Валерстайна та ін. Завдання на СРС: Крос-національні дослідження ціннісних орієнтацій Рональда Інглхарта: теорія, методологія, емпіричні знахідки.
	Тема 3.4. Суспільні трансформації в крос-національному контексті.
9	Теоретичні моделі аналізу пост-соціалістичних змін: парадигми транзиту та трансформації. Україна в порівнянні з країнами колишнього СРСР, Центральної та Східної Європи, Латинської Америки: спільне та відмінне. Завдання на СРС: Участь України в Європейському соціальному дослідженні.

Заочна форма навчання

№ з/п	Назва теми лекції та перелік основних питань (перелік дидактичних засобів, посилання на літературу та завдання на СРС)
	Розділ 1. Крос-національні дослідження в структурі соціологічного знання
	Тема 1.1. Історія становлення та розвитку крос-національних досліджень
1	Ранній етап становлення теорії та практики крос-національних досліджень. Моделі соціетальної еволюції О. Конта та Г. Спенсера. Крос-національна методологія в працях М. Вебера („ідеальні типи”), К. Маркса та Е. Дюркгейма. Порівняльні дослідження Г. Лебона, Г. Тарда, Ф. Тьоніса, Г. Зимеля. Роботи П. Сорокіна в царині міжнаціональних і міжкультурних порівнянь. Завдання на СРС: Крос-культурне дослідження демократії у Франції та США А. де Токвіля.
	Розділ 2. Методологічні особливості крос-національних досліджень
	Тема 2.1. Програмування, вимірювання, та операціоналізація в кількісному крос-національному дослідженні
2	Категорії аналізу. Класична категоризація. Некласична категоризація. Радіальні та родові категорії. Каузальне моделювання. Формування концептів і категорій та їх еквівалентність. Проблема еквівалентності в інтерпретації значень,

	<p>дефініцій і концептів. Формальна та функціональна еквівалентність концептів (Марш).</p> <p>Чотири широких методологічних підходи до проведення крос-національного компаративного дослідження (Ойен Е.)</p> <p>Методологічні проблеми та шляхи їх вирішення.</p> <p>Завдання на СРС: Логіка дослідницької програми М.Кона. Крос-національні порівняння та узагальнення.</p>
	<p>Розділ 3. Крос-національні дослідження як інструмент перевірки соціологічних теорій</p>
	<p><i>Тема 3.1. Макросоціологічні крос-національні дослідження</i></p>
3	<p>Порівняння націй на глобальному, агрегованому та індивідуальному рівнях. Планування дослідження. Стохастичні та детерміністичні концепції каузальності. Крос-секційна та лонгітюдна стратегія (дизайн) дослідження. Метод контролю. Альтернативне пояснення.</p> <p>Завдання на СРС: Проблеми репрезентативності, валідності та надійності вимірювання та даних в процесі крос-національних досліджень.</p>

Семінарські (практичні) заняття

Основні цілі практичних занять – засвоєння матеріалу лекцій та результатів самостійної роботи студентів, поглиблення здобутих знань, формування навиків підготовки виступів, формулювання та відстоювання власної позиції, вільного володіння матеріалом та логічного мислення в процесі відповіді на поставлені питання за темою; застосовувати теоретичні роботи до аналізу соціально-економічних проблем сучасного суспільства, а також набуття навичок самостійно виділяти, узагальнювати та аналізувати основні положення теоретичних праць в області крос-національних досліджень;

№ з/п	Назва теми заняття та перелік основних питань
	<i>Тема 1. Порівняльне дослідження як аналітична стратегія: історія та сучасність</i>
1	<p>Становлення теорії та методології порівняльних досліджень. Крос-національна методологія в працях Г.Спенсера, О.Конта, Е. Дюркгейма, М. Вебера, К. Маркса. Евристичні можливості порівняльної стратегії дослідження в соціології.</p> <p>Завдання на СРС: Крос-культурне дослідження демократії у Франції та США А. де Токвіля.</p>
	<i>Тема 2. Зародження традиції крос-національних порівнянь в історії соціологічної науки</i>
2	<p>Порівняльний підхід в творчості М.Монтескьє. Крос-культурне дослідження суспільного життя Франції та США А. де Токвіля. Порівняльні дослідження Г. Лебона, Г. Тарда, Праці Ф. Тьоніса і Г. Зимеля як зразки порівняльного дослідження в німецькій класичній соціології.</p> <p>Завдання на СРС: Моделі соціетальної еволюції О. Конта та Г. Спенсера.</p>
	<i>Тема 3. Крос-національні порівняння в працях класиків соціологічної думки</i>
3	<p>Крос-національна методологія в працях Е. Дюркгейма, М. Вебера, К. Маркса. Порівняльні дослідження П.Сорокіна.</p> <p>Завдання на СРС: Порівняння крос-національних дослідницьких програм Е. Дюркгейма, М. Вебера, К. Маркса.</p>

	Тема 4. Типи крос-національних досліджень.
4	Соціологічне порівняння в широкому та вузькому значеннях. Порівняльний метод як особлива стратегія соціологічного дослідження. Дві стратегії крос-національного дослідження: кількісна та якісна, їх співвідношення. Два типи крос-національних досліджень: орієнтовані на аналіз випадків або змінних. Завдання на СРС: Розвиваюче дослідження (development research) та його евристичні можливості.
	Тема 5. Нація як одиниця аналізу та культурний плюралізм
5	Поняття „нації” як змінної в порівняльних дослідженнях. Культурний релятивізм і порівняльна методологія. Крос-національні дослідження політичних культур і національних цінностей. Завдання на СРС: Логіка дослідницької програми М.Кона. Крос-національні порівняння та узагальнення.
	Тема 6. Понятійний апарат крос-національного дослідження.
6	Категорії аналізу. Класична та неklasична категоризації. Радіальні та родові категорії. Формування концептів і категорій. Завдання на СРС: Проблеми репрезентативності, валідності та надійності вимірювання та даних в процесі крос-національних досліджень.
	Тема 7. Структурні та соціокультурні пояснення в крос-національних дослідженнях
7	Структурний та соціокультурний підходи в соціології та їх застосування в компаративістиці. Історія, соціальна структура та індивід. Завдання на СРС: Структурні та соціокультурні моделі аналізу пост-соціалістичних трансформацій.
	Тема 8. Методологічні особливості кількісних крос-національних досліджень Функціональна еквівалентність індикаторів у крос-національному опитуванні
8	Проблема еквівалентності в інтерпретації значень, дефініцій і концептів. Формальна та функціональна еквівалентність концептів Співмірність вимірювального інструментарію в міжнародних порівняннях. Теорія та класика крос-національних досліджень (Мелвін Кон, Алекс Інкелес). Сучасні крос-національні опитування: критичний аналіз. Завдання на СРС: Методологія негативного випадку як дослідницька стратегія та межі її застосування. Методологія девіантного випадку.
	Тема 9. Порівнюваність та надійність в міжнародних опитуваннях
9	Теоретичне обґрунтування крос-національного міжнародного опитування. Вимірювання в крос-національному дослідженні. Репрезентативність, валідність та надійність як критерії міжнародних опитувань. Література: 11; 18; 23; 31; 55 Завдання на СРС: Розвиваюче дослідження (development research), його можливості та обмеження.
	Тема 10. Кількісні крос-національні дослідження.
10	Порівняння націй на глобальному, агрегованому та індивідуальному рівнях. Планування дослідження стратегія (дизайн) дослідження. Вимірювання в кількісному крос-національному дослідженні: репрезентативність, валідність та надійність. Завдання на СРС: Крос-національні дослідження ціннісних орієнтацій Рональда Інглхарта: теорія, методологія, емпіричні знахідки.
	Тема 11. Крос-національний підхід в рамках якісної методології
11	Крос-національні дослідження в руслі якісної парадигми. Місце кейс-стаді в

	порівняльних дослідженнях. Усна історія як тактика порівняльного дослідження. Завдання на СРС: Порівняльний аналіз становлення та розвитку націоналізму Л.Грінфельд (кейс-стаді п'яти країн).
	Тема 12. Історико-соціологічні крос-національні дослідження
12	Логіка порівняння в історико-соціологічному дослідженні. Різниця між універсальною та історично-обумовленою теорією. Порівняльні дослідження Чарльза Тіллі, Теди Скокпол та ін. Завдання на СРС: Порівняльні дослідження Чарльза Тіллі, Теди Скокпол та Шмоеля Ейзенштадта.
	Тема 13. Крос-національні дослідження та мікросоціологія
13	Діахронічні методи в соціальній компаративістиці. Модель контекстуальних ефектів: теоретичні та методологічні аспекти. Мікросоціологічні моделі вивчення соціальної дійсності та крос-національні дослідження. Завдання на СРС: Приклади крос-національних досліджень з фокусом на мікросоціологічних аспектах.
	Тема 14. Крос-національні дослідження та зміни в світовій системі
14	Національний розвиток і світова система в ХХІ ст. Методологія панельних досліджень національного розвитку. Світ-системна модель та можливості компаративістики. Завдання на СРС: Дослідницька модель світ-системного аналізу І.Волерстайна та його наслідувачів.
	Тема 15. Крос-національні дослідження в області політичної соціології.
15	Міжнаціональна типологія політичної культури: дослідження п'яти націй Алмонда та Верби. Процеси демократизації в порівняльному розрізі (праці Адама Пшеворського, Аренда Лійпхарта, Семуеля Гантингтона та ін.). Концепція «кінця історії» Ф.Фукуями та крос-національні дослідження. Література: 8; 27; 33; 35; 36; 39; 41; 45; 61 Завдання на СРС: Порівняльний аналіз моделей Гантингтона та Фукуями.
	Тема 16. Суспільні трансформації в крос-національному контексті.
16	Теоретичні моделі аналізу пост-соціалістичних змін: парадигми транзиту та трансформації. Україна в порівнянні з країнами колишнього СРСР, Центральної та Східної Європи, Латинської Америки: спільне та відмінне. Поєднання теоретичних моделей та емпіричних фактів в порівняльному дослідженні системних перетворень в пост-радянському просторі. Завдання на СРС: Приклади крос-національних досліджень процесів трансформації в країнах колишнього Радянського союзу.
	Тема 17. Крос-національні дослідження та соціальна теорія: сучасність та перспективи на майбутнє
17	Формування теорії в соціальних науках: проблеми та перспективи. Розвиток крос-національних досліджень: на шляху до теоретичної зрілості. Перспективні розробки в області теорії та методології крос-національних досліджень. Література: 23; 37; 52; 53; 57; 58 Завдання на СРС: Новітні розробки в області методології крос-національних досліджень
18	Тема 18. Участь України в крос-національних дослідженнях.
	Україна як учасник міжнародних порівняльних дослідницьких програм. Європейське соціальне дослідження. Світове та європейське дослідження цінностей. Міжнародна програма соціального дослідження. Завдання на СРС: Характеристика Європейського соціального дослідження.

6. Самостійна робота студента/аспіранта

Студенти самостійно опрацьовують наступні питання:

Тема: Крос-національні дослідження в історії соціологічної науки

Основні питання: Порівняння крос-національних дослідницьких програм Е. Дюркгейма, М. Вебера, К. Маркса.

Тема: Типи крос-національних досліджень

Основні питання: Логіка дослідницької програми М.Кона. Крос-національні порівняння та узагальнення.

Тема: Понятійний апарат крос-національного дослідження

Основні питання: Проблеми репрезентативності, валідності та надійності вимірювання та даних в процесі крос-національних досліджень.

Тема: Методологічні особливості кількісних крос-національних досліджень

Основні питання: Функціональна еквівалентність індикаторів у крос-національному опитуванні

Тема: Кількісні крос-національні дослідження.

Основні питання: Крос-національні дослідження ціннісних орієнтацій Рональда Інглхарта: теорія, методологія, емпіричні знахідки.

Тема: Історико-соціологічні крос-національні дослідження

Основні питання: Порівняльні дослідження Чарльза Тіллі, Теди Скокпол та Шмоеля Ейзенштадта: теорія, методологія, результати.

Тема: Крос-національні дослідження в області політичної соціології

Основні питання: Порівняльний аналіз моделей Гантингтона та Фукуями.

Тема: Суспільні трансформації в крос-національному контексті.

Основні питання: Приклади крос-національних досліджень процесів трансформації в країнах колишнього Радянського союзу.

Тема: Крос-національні дослідження та соціальна теорія: сучасність та перспективи на майбутнє.

Основні питання: Крос-національні дослідження та соціальна теорія: сучасність та перспективи на майбутнє

Політика та контроль

7. Політика навчальної дисципліни (освітнього компонента)

Відвідування занять та виконання завдань

Відвідування лекційних занять є бажаним. Під час їх проведення будуть розглядатись теоретичні підходи до аналізу даних в рамках кількісної парадигми, математико-статистичні методи обробки, узагальнення та аналізу соціологічних даних. Окрім того, лектор презентуватиме чисельні та різноманітні приклади практичного застосування кожного окремого методу з демонстрацією алгоритму в спеціалізованому програмному забезпеченні. Важливою складовою лекційного заняття виступатиме інтерпретація отриманих в результаті кількісного аналізу результатів, наведення і обґрунтування змістовних висновків на основі проведення статистичної експертизи. Таким чином, лекція поєднує в собі як теоретико-методологічну, так і методико-

практичну складові аналітичного процесу з кількісною соціологічною інформацією. Для студентів, які бажають досягти відмінних або хороших результатів у навчанні, активна робота на лекційних заняттях є необхідною передумовою. Однак відпрацювання пропущених лекцій не вимагається.

Відвідування практичних (семінарських) занять є обов'язковим. Пропущені практичні (семінарські) заняття слід виконати самостійно і відпрацювати під час консультацій.

Рейтинг студента значною мірою формуватиметься за результатами його роботи на практичних (семінарських) заняттях. Кожне пропущене практичне заняття (незалежно від причин пропуску) знижує підсумковий рейтинг студента з дисципліни. Студент, який пропустив практичні заняття, може отримати низький рейтинг, який не дозволить допустити такого студента до заліку. В такому разі теми з пропущених семінарських занять мають бути обов'язково вивчені, а практичні завдання виконані студентом. Контроль знань (розуміння) студента пропущених тем (виконання завдань) відбуватиметься під час спілкування з викладачем за графіком консультацій, доступним на сайті кафедри соціології, або під час перерви у навчальному занятті («на парі»). Студент, який виконає відповідні завдання (надать відповіді на запитання) отримуватиме відповідні бали до рейтингу залежно від якості відповідей (виконання завдання).

Форми роботи

На лекціях висвітлюється зміст основних теоретико-методологічних засад проведення крос-національних досліджень з різноманітної проблематики, методологія та техніка створення міжнародних порівняльних індексів, переваги та обмеження таких досліджень, а також їх основні результати. Акцент робиться на дослідженнях, тою чи іншою мірою присвячених соціальним конфліктам в різних регіонах світу. Крім того, розглядаються різні кейс-стаді та приклади застосування спеціалізованого програмного забезпечення для вирішення конкретної аналітичної задачі, наводяться алгоритми застосування того чи іншого методу, а також пропонуються інтерпретації отриманих результатів. На прикладах відомих дослідницьких програм і проєктів студенти отримають можливість познайомитись з найкращими сучасними зразками поєднання теорії та емпіричного дослідження, спрямованого на верифікацію основаних на концептуальних положеннях гіпотез. Тематика лекцій висвітлена у робочій програмі дисципліни. Вітаються питання від студентів до викладача під час лекції. Лектор може ставити питання окремим студентам або аудиторії загалом. Вітається діалог між студентами і викладачем на лекції.

Від студентів очікується вміння застосовувати теоретичні положення на практиці. На практичних заняттях будуть обговорюватися проблемні аспекти використання різних методів планування, організація та проведення крос-національних досліджень. Під час практичних занять викладач узагальнюватиме та аналізуватиме помилки і недоліки проведеної студентами роботи з обробки та аналізу кількісної соціологічної інформації, відповідатиме на питання студентів, студенти працюватимуть над помилками та недоліки один одного. На заняттях використовуватимуться різні кейс-стаді, робота з різноманітними базами даних, активні методи навчальної діяльності в парах і мікрогрупах. Під час практичних занять студенти працюватимуть з різноманітними джерелами кількісної та якісної соціологічної інформації, вчитимуться обробляти та аналізувати її за допомогою спеціалізованого комп'ютерного програмного забезпечення.

В ході семестру кожний студент за обраною темою здійснює підготовку та написання модульної контрольної роботи у вигляді критичного огляду одного крос-національного дослідження. В процесі роботи над МКР студенти набуватимуть компетентностей з написання аналітичних соціологічних текстів на основі самостійно проведеного аналізу соціологічних даних, застосовуючи дескриптивну статистику, одномірні, двомірні і основні багатовимірні методи.

Метою модульної контрольної роботи є підвищення якості вищої освіти за рахунок створення умов для системної планомірної роботи студентів протягом усього семестру і надання можливості вивчення і контролю засвоєння теоретичного і практичного матеріалу навчальної

дисципліни. Робота виконується з використанням статистичної програми з обробки соціологічних даних SPSS. Робота має містити детальний опис і критичний аналіз теоретичних підходів, методології, методики та результатів одного крос-національного дослідження, в якому приймала участь Україна. Дослідження, обране для презентації, має бути узгоджене з викладачем. Неузгоджені теми до презентації не допускаються. Детальний опис вимог до МКР наведено в Додатку В.

Правила поведінки на заняттях

Під час проведення занять рекомендується відключати телефони з метою досягнення більшого рівня уваги та сфокусованості на навчальній діяльності. Водночас, за рекомендацією викладача можна користуватися засобами зв'язку для пошуку інформації на гугл-диску дисципліни або в інтернеті.

Від студентів під час занять – як семінарських, так і лекційних, очікується активна діяльність, участь в обговоренні питань, виконання практичних завдань, вправ і задач, постановка запитань, внесок у колективну дискусію тощо.

Під час відповідей на практичних заняттях не слід читати зі смартфона, планшета або ноутбуку. Варто використовувати зроблені студентом нотатки, конспекти прочитаного навчального матеріалу та проведений самостійно вдома або на парі аналіз даних.

Правила призначення заохочувальних та штрафних балів

Заохочувальні бали		Штрафні бали	
Критерій	Ваговий бал	Критерій	Ваговий бал
Участь у конференції / публікація тез	5 / 10 балів	За кожний день затримки із поданням МКР нараховується	-1 бал
Участь у 2 турі Всеукраїнської студентської олімпіади	10 балів		
Публікація наукової статті	10 балів		

Політика дедлайнів та перескладань

Кожне письмове домашнє завдання, про яке викладач повідомлятиме заздалегідь, має бути виконане до початку відповідного практичного (семінарського) заняття. Виконане завдання треба здати за день до дати відповідного заняття (виставити на сторінці дисципліни в Google Classroom – у випадку дистанційного (онлайн) навчання, переслати на електронну пошту викладача – у випадку очного навчання). За надані невчасно домашні завдання будуть зніматись бали (див. **Правила призначення заохочувальних та штрафних балів**).

Правила призначення заохочувальних та штрафних балів

Політика університету

Академічна доброчесність

Політика та принципи академічної доброчесності визначені у розділі 3 Кодексу честі Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». Детальніше: <https://kpi.ua/code>.

Норми етичної поведінки

Норми етичної поведінки студентів і працівників визначені у розділі 2 Кодексу честі Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». Детальніше: <https://kpi.ua/code>.

8. Види контролю та рейтингова система оцінювання результатів навчання (PCO)

Нижче в таблиці наведено всі види контролю та бали за кожен елемент контролю.

№ з/п	Контрольний захід оцінювання	%	Ваговий бал	Кількість	Всього
1.	Виступи на семінарських (практичних) заняттях, практичні вправи та завдання	75	5	15	75
3.	Модульна контрольна робота (МКР)	25	25	1	25
	Всього				100

Календарний контроль

Проводиться двічі на семестр як моніторинг поточного стану виконання вимог силабусу. Метою проведення календарного рубіжного контролю є підвищення якості навчання студентів та моніторинг виконання графіка освітнього процесу студентами.

Під час першого календарного контролю студент отримує «зараховано», якщо його поточний рейтинг на час атестації складає 20 і більше балів. Під час другого календарного контролю студент отримує «зараховано», якщо його поточний рейтинг складає 40 і більше балів. У випадку, якщо цей показник не відповідає вимогам, виставляється «не атестований». Відпрацювання «не атестації» здійснюється на консультаціях з викладачем шляхом усної відповіді на питання не засвоєного студентам матеріалу та виконання пропущених практичних робіт.

Семестровий контроль: залік

Умови допуску до семестрового контролю: зарахування усіх практичних завдань та семестровий рейтинг не менше 40 балів.

Таблиця відповідності рейтингових балів оцінкам за університетською шкалою:

Кількість балів	Оцінка
100-95	Відмінно
94-85	Дуже добре
84-75	Добре
74-65	Задовільно
64-60	Достатньо
Менше 60	Незадовільно
Не виконані умови допуску	Не допущено

9. Додаткова інформація з дисципліни (освітнього компонента)

Перелік питань, які виносяться на семестровий контроль (екзамен):

1. Розкрийте характерні особливості раннього етапу становлення теорії та практики крос-національних досліджень.
2. Визначте специфіку порівняльного підходу як особливої стратегії соціологічного дослідження.
3. Дайте загальну характеристику та визначте основні принципи двох стратегій крос-національного дослідження – кількісної та якісної, розкрийте специфіку їх співвідношення.
4. Класифікації порівняльних соціологічних досліджень.
5. Етапи розвитку та сучасний стан крос-національних досліджень.

6. Загальна характеристика найбільших порівняльних трендових досліджень.
7. Порівняйте специфіку крос-національної методології Е.Дюркгайма, К.Маркса та М. Вебера.
8. Внесок П. Сорокіна у розвиток порівняльних досліджень у соціології.
9. Розкрийте сутність проблеми еквівалентності в інтерпретації значень, дефініцій і концептів.
10. Особливості організації крос-національних досліджень.
11. Джерела інформації для порівняльного вторинного аналізу.
12. Проаналізуйте логіку дослідницької програми Мелвіна Кона.
13. Методологічні особливості крос-національних досліджень.
14. Розкрийте сутність головних методологічних проблем та можливих шляхи їх вирішення в процесі підготовки та проведення крос-національних досліджень.
15. Поясніть, в чому суть та особливості крос-національної історико-соціологічної методології.
16. Еквівалентність метода вимірювання в крос-національному дослідженні.
17. Еквівалентність одиниць спостереження та їх відбору в крос-національному дослідженні.
18. Обробка, документування та презентація даних в крос-національному дослідженні.
19. Розкрийте різницю між універсальною та історично-обумовленою теорією, наведіть приклади таких типів теорій.
20. Означте особливості порівняння націй на глобальному, агрегованому та індивідуальному рівнях.
21. Охарактеризуйте процес планування крос-національного дослідження в рамках кількісної парадигми.
22. Порівняйте різні стратегії (дизайни) крос-національного дослідження.
23. Розкрийте сутність проблем вимірювання, валідності та надійності в крос-національних дослідженнях.
24. Розкрийте суть теоретичних дискусій про сутність і проблеми суспільного розвитку і емпіричні верифікації різних теорій в порівняльному ракурсі на рівні країн та регіонів.
25. Дайте характеристику теоретико-методологічних засад, досягнень і обмежень крос-національних досліджень Рональда Інглхарта.
26. Порівняйте теоретичні та методологічні засади аналізу пост-соціалістичних змін в руслі парадигми транзиту та трансформації.
27. М.Кон про чотири типи крос-національних досліджень: теоретико-методологічне обґрунтування та приклади.
28. Аналітична схема дослідження Мелвіна Кона про взаємозв'язок між соціально-структурною позицією індивіда та його соціально-психологічними й ціннісними характеристиками.
29. Інтерпретація подібностей між країнами: методологічні підходи та приклади.
30. Інтерпретація відмінностей між країнами в крос-національному дослідженні. Роль історія в міжнародній інтерпретації: методологічні підходи та приклади.
31. Обмеження крос-національного дослідження та можливі варіанти їх подолання (на прикладі аналізу взаємозв'язків особистості та соціальної структури М.Кона).
32. Особливості порівняльного аналізу емпіричних даних.
33. Шляхи перегляду початкової інтерпретації в крос-національному дослідженні.
34. Специфіка та значення крос-національних досліджень в соціології.
35. Участь України в міжнародних крос-національних дослідженнях (на прикладі одного дослідження – за вибором студента).
36. Світове та Європейське дослідження цінностей (WVS, EVS): характеристика програми, методології та основних результатів.
37. Європейське соціальне дослідження (ESS): характеристика програми, методології та основних результатів.
38. Міжнародна програма соціального дослідження (ISSP): характеристика програми, методології та основних результатів.
39. Основні тенденції в розвитку порівняльних досліджень в соціології на сучасному етапі.
40. Україна в порівнянні з іншими суспільствами: подібне та відмінне (на прикладі одного крос-національного дослідження – за вибором студента).

Неформальні дистанційні та онлайн курси

Існує можливість зарахування сертифікатів проходження дистанційних чи онлайн курсів за відповідною тематикою. Можливе використання тих чи інших інших масових відкритих онлайн курсів (повністю або частково) має бути погоджене з лектором.

Інклюзивне навчання

Допускається

Робочу програму навчальної дисципліни (силабус):

Складено: доцентом кафедри соціології, к.с.н., доц. Коржовим Геннадієм Олександровичем

Ухвалено: кафедрою _____ (протокол № __ від _____)

Погоджено: Методичною комісією факультету (протокол № __ від _____)

РЕЙТИНГОВА СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

PCO кредитного модуля «Крос-національні дослідження в соціології» передбачає оцінювання робіт студентів з наступних видів робіт:

- 1) Виступи на семінарських (практичних) заняттях, експрес-опитування, опитування за темою заняття, тест (Г сем)
- 2) Модульна контрольна робота (МКР) (Г мкр)

1. Розрахунок вагових балів

PCO з дисципліни складається із суми балів студента за виконані контрольні заходи протягом семестру (RD)

$$RD = \Gamma \text{ сем} + \Gamma \text{ мкр} = 100 \text{ балів}$$

- 1) Виступи на семінарських (практичних) заняттях, експрес-опитування, опитування за темою заняття (Г сем)

Ваговий бал – 5 балів за правильну відповідь (доповнення до відповіді) на одне питання. Максимальна кількість балів за активність на семінарських заняттях дорівнює

$$\Gamma \text{ сем} = 5 \text{ балів} * 15 \text{ від.} = 75 \text{ балів}$$

При відповіді на кожне питання студент отримує :

- «відмінно», повна відповідь (не менше 90 % потрібної інформації, якщо у відповіді студент демонструє глибоке знання матеріалу, логічно і послідовно його викладає, дає обґрунтовані висновки, вільно оперує конкретними даними, з легкістю і переконливо відповідає на поставлені питання; активна участь в занятті – 5 балів;
- «дуже добре» і «добре», достатньо повна відповідь (не менше 75% потрібної інформації), або повна відповідь з незначними неточностями, відповідає на більшість з поставлених питань – 3-4 бали;
- «задовільно» і «достатньо», неповна відповідь (не менше 60% потрібної інформації) та значні помилки, на поставлені питання відповідає слабо, або не відповідає взагалі, доповнення до відповіді інших студентів – 1-2 бали.
- «незадовільно», відсутня робота на семінарі, студент виявився не готовим відповідати на поставленні питання – 0 балів.

- 2) Виконання модульної контрольної роботи та її презентація (Г мкр).

Ваговий бал – 25 балів.

«відмінно» – 23-25 балів

«дуже добре» – 20-22 балів

«добре» – 16-19 балів

«задовільно» – 13-15 балів

«достатньо» – 11-12 балів

Fx (допуск до виконання залікової контрольної роботи) – 10 балів

При отриманні менше 10 балів домашня контрольна робота студенту не зараховується.

Критерії оцінювання:

Робота оцінюється відповідно до повноти виконання завдання, коректності опису результатів, теоретичної та фактографічної насиченості, глибини аналізу.

Заохочувальні бали

За участь в науково-практичних конференціях, що проходять на ФСП або в інших освітянських та дослідницьких установах, студент отримує додаткові бали.

Умови допуску до семестрового контролю:

Умовою допуску студента до заліку є отримання попередньої рейтингової оцінки не менше як 40 балів. Студенти, які протягом семестру набрали менше 40 балів, до заліку не допускаються.

Студенти, які протягом семестру набрали 60 і більше балів, можуть отримати, за згодою студента, без додаткового опитування семестрову оцінку «автоматом».

Студенти, які протягом семестру набрали менше 60 балів, але більше 40 балів ($40_{\text{бал}} < RD < 60_{\text{бал}}$), або бажають підвищити рейтингову оцінку, виконують залікову контрольну роботу.

Для отримання «зараховано» з першого календарного контролю студент повинен мати не менше ніж 20 балів, для отримання «зараховано» з другого календарного контролю студент повинен мати не менше ніж 40 балів.

Переведення значення рейтингових оцінок в ECTS та традиційні оцінки для виставлення їх до залікової відомості та залікової книжки здійснюється відповідно до табл.1

Таблиця 1

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Традиційна оцінка
95 - 100	відмінно
85 - 94	дуже добре
75 - 84	добре
65 - 74	задовільно
60 - 64	достатньо
Менш ніж 60	незадовільно

Вимоги до модульної контрольної роботи

Модульна контрольна робота має містити детальний опис і критичний аналіз теоретичних підходів, методології, методики та результатів одного крос-національного дослідження (КНД), в якому приймала участь Україна. Дослідження, обране для презентації, має бути узгоджене з викладачем. Неузгоджені теми до презентації не допускаються. Презентація повинна включати наступні елементи:

1. Загальний опис дослідження: початок, раунди (хвили) проведення, географічне охоплення (кількість країн), участь України (роки, організація, програма), організатори та спонсори дослідження.
2. Веб-ресурс та наявність вільного доступу до масивів (баз) даних або/та онлайн-аналізу даних на офіційному сайті проекту.
3. Тематика дослідження. Наукова проблема та основні гіпотези.
4. Методологічні аспекти та проблеми дослідження. Вибірка (обсяги, тип).
5. Основні результати дослідження: загальна характеристика. Більш детальний опис одного модуля, частини КНД.
6. Україна в порівнянні з іншими суспільствами: подібне та відмінне.
7. Поглиблений аналіз однієї дослідницької проблеми з використанням двомірного та багатовимірного методів аналізу в програмі SPSS (додаткове завдання для тих, хто претендує на оцінки «відмінно» та «дуже добре»).

Робота виконується із застосуванням статистичної програми з обробки кількісних соціологічних даних SPSS. Презентація має бути виконана в програмі Power Point в обсязі не менше 20 слайдів. Результати роботи мають бути презентовані під час одного із практичних занять згідно заздалегідь узгодженого графіку. Робота має бути роздрукована та надана викладачеві в електронному вигляді за 2 дні до презентації. Оцінюється як сама робота, так і її захист.

В результаті виконання завдання необхідно в електронному вигляді надіслати 3 файли:

- 1) презентація в Power point (20+ слайдів),
- 2) повний текст доповіді (файл Word) (7-10 с.),
- 3) файл розрахунків в SPSS (output).